

Багатонаціональне Закарпаття

[Наталя Приходько, студентка гр. ІФ-66]

#12 от 19.05.2009

Передати культурну спадщину



Зустрічати Новий Рік у поїзді... дуже романтично та весело! Цьому сприяли дві обставини. Перша – дружній колектив життєрадісних ентузіастів, колишніх та сьогоднішніх студентів ХПІ, ХАІ, ХНАМГ на чолі з директором етнографічного музею «Слобожанські скарби» ім. Г. Хоткевича, доцентом кафедри етики, естетики та історії культури НТУ «ХПІ» Михайлом Михайловичем Красиковим. Друга – передчуття цікавої подорожі попереду. А дорога далека: через всю Україну з Харкова до Ужгорода, де мала проходити наша музейно-етнографічна практика.

Обласний центр Закарпаття зустрів нас невимовною тишею свого вокзалу, що здивувало звиклих до шуму й гомону харків'ян, і снігопадом, що здивував самих ужгородців, адже через близькість Карпат зими в місті проходять майже без снігу. Ужгород прийняв нас дуже гостинно. За теплий прийом і суттєву допомогу щиро дякуємо ректору Ужгородського національного університету Миколі Миколайовичу Вегешу, професору Михайлу Петровичу Тиводару, аспіранту Василю Королю, і особливо Павлу Леньо, етнографу та викладачу, який не тільки дуже допоміг нам у плануванні поїздки, а й став нашим другом.

Регіон багатонаціональний, і закарпатці здавна звикли толерантно ставитися до культурних особливостей кожного народу, що проживає на цих землях. Поряд з українцями мешкають тут угорці (мадяри), румуни, словаки, а ще й серед українців існують такі етнографічні групи, як гуцули, лемки, русини, що мають власні самобутні діалекти та традиції.



Позначилося це і на місцевих говірках. Оскільки українська мова тут співіснує з мовами сусідніх народів, то й до її складу увійшло багато запозичених слів, які здалися нам доволі екзотичними. Наприклад, такий популярний в цих місцях засіб пересування як велосипед називають біциг'ля, а парасольку – амбрелка. Щось схоже на англійське bicycle і umbrella, чи не так? Замість звичного нам слова «костюм» можна почути анцуг', в якому вгадується німецьке Anzug. І мало кому з нас спало б на думку, що гарадичі – це сходи, нікати означає «дивитися». А гаслом нашої експедиції став вислів немиригуйся – вітчизняний аналог до заморського don't worry, be happy, тобто «не переймайся».

Землі закарпатські переходили від однієї країни до іншої протягом багатьох віків. Але українці зуміли зберегти свій національний колорит, не зважаючи ні на що.

Про давню історію свідчать середньовічні фортеці Закарпаття, як то Ужгородський, Невицький і Мукачевський замки, що і зараз височіють серед дивовижно красивих Карпатських гір і вражають своєю величністю. Здається, часу вони непідвладні. Їхні стіни кілька метрів завширшки, а цегла робилася за допомогою яєчного білку та молока. Кожен замок має свої таємниці, легенди й, обов'язково, своїх привидів.

Не в таких палацах мешкав простий народ. 4/5 території області займають покриті густими лісами гори. А поміж гір розташовані невеличкі села із затишними чепурними хатами. На те, як раніше жили у Закарпатті, можна подивитися в ужгородському скансені – музеї народної архітектури та побуту просто неба, де з усієї області зібрано кілька десятків хат та споруд різного призначення, що відображають основні типи житла українців, угорців і румунів, культуру та побут закарпатців. Хати здебільшого були дерев'яні, дахи покривалися гонтом або соломкою. Хатній простір найчастіше був поділений на сіни, житлову кімнату та комору. У сінях стояла піч. Бідніші житла були без комори, а то й без димаря, такі хати топилися «почорному»: увесь дим виходив у відкриті двері.

Тогочасний побут вимагав старанної праці усієї родини. Однак народні майстри завжди оздоблювали свої домівки візерунками, домотканими й вишитими рушниками, купованими на ярмарках декоративними фаянсовими тарілками. Вишивка слугувала не тільки прикрасою. Перш за все, вишиті візерунки були оберегами родини. Вони мали принести здоров'я та добробут, гарний врожай. Візерунків безліч, один одного кращий. У цьому ми

могли переконатися під час відвідування Регіонального музею етнографії у селищі Буштино, в якому Володимир і Наталія Топехи власноруч зібрали колекцію стародавнього одягу, вишивок і предметів побуту, пов'язаних із ткацтвом та вишиванням.

Якщо побут вивчали ми по музеях, то усну народну творчість і обряди мали змогу почути й побачити на власні очі. З нами в експедиції був колишній студент ХПІ, а зараз аспірант філософського факультету ім. В. Н. Каразіна Олександр Савчук, якому всі ми вдячні за віртуозну гру на бандурі й навчання наше українським пісням і народним танцям протягом усієї музейно-етнографічної практики.

Дуже добре запам'яталося нам закарпатське Різдво – ввечері 6 січня ми приїхали у найвище село на Закарпатті – с. Лазещина Рахівського району: на місцеві звичаї подивилися й самі колядували. Починають колядувати у Святвечір маленькі діти, після десятої години колядує молодь, а після дванадцятої виходять вже дорослі чоловіки, так би мовити «професіонали». Колядники підходять до вікна господарів і після слів «Пане ґаздо, дозвольте завеселити!» починають свій спів, що супроводжується грою на трембіті, сурмі, баяні чи інших музикальних інструментах. Може, читали ми ті колядки у школі, може, чули по радію, телебаченню, але тільки у селі зазвучали вони для нас по-справжньому, в усій своїй красі. Оскільки виконуються вони не для розваги, а з метою прославити народження Ісуса Христа, донести цю радість людям. Колядникам дають гроші, а деякі господарі ще й запрошують до хати, щоб почастувати. В свою чергу колядники дякують і закликають господаря йти з ними колядувати.

В обрядах немає слухачів та виконавців, кожен бере участь у дійстві, й кожна роль важлива. Відчувається причетність до чогось справжнього й вічного. Зараз, у бурхливому й несамовитому вирі сучасного життя, ми біжимо вперед, не відаючи, куди саме. А все в нашому житті циклічне, як зміна пір року, як народження і смерть. Народні звичаї та обряди допомагають нам відсторонитися хоч на деякий час від буденності і замислитися над духовним.

Коли ми повернулися до Харкова, з голови не виходила думка: чому в нашому місті зовсім не відчувається «дух Різдва», що супроводжував нас протягом усієї поїздки? Наші предки залишили нам не менш багату культурну спадщину. Чому ж ми не хочемо із вдячністю прийняти її, зберегти і передати наступним поколінням?